

„PO AMERIKÁNSKU!“ MYSLÍŠ SI VIDA NA ŽELEZNICI cestující s revolvery a noži v pasu —; „po americkému!“ pronese se cizinec slyše o živých volbách uherských —; „po americkému!“ libuje si Uher vzpomínaje rychlého vzrůstu Pešti, jež musí se stát „městem světovým s nátěrem maďarským“, jak povídají. Možno, velmi snadno možno, pomůcek k vzrůstu je nesmírně mnoho, Pešť jich užívá a rozbíhá se od budínských pahrbků, posledních výšin to severních, tak směle k východu a jihu, jako by přeběhnout chtěla celé ty prairie, chci říci pláne uherské, jež končí až někde u Balkánu. Teprv as sto let je tomu, co Pešť stojí za řeč, a již je bezmála tak velká jako Praha. Ještě neuplynula celá dvě leta od korunovace, a za dobu tu přirostlo třicet tisíc obyvatelů — božská autonomie! Krámy uvnitř města vystupují po desíti tisících v ceně, prostý noclehář — „šestákový“ mu říkají na Františku pražském — platí v nejudlehljších ulicích čtvrti tereziánské nebo josefovské měsíčně 10 až 12 zl., byty se přeplácejí, pro dělnictvo se o překot staví „dělnické byty“, síla menších úředníků bydlí po dřevěných domcích rozlehlých vinic budínských.

To je americké. Aby ale bylo i jiné po americkému — nechod' sám v noci, nechod' kolem zbořeníšť a bude vždy dobře pro tvé portmoné, bude-li vedle něho revolver. Vylenošely chlap, vínem k náhlému útoku dosti posilněný, na šibenici se co na nějaké domácí náradí dívající, vyskočí, povalí tě v bláto, šlápne ti na krk — druhého dne tě zanesou do šachty, zhynuls „nepovědomo kde“ a ouřadně „nepovědomo jak“. Z domů nevyjde na pokřik jistě nikdo a pandur — co je pandur!? Nějaký vysloužilce, života již tak znalý, že mu noční život pešťských ulic nestojí více za to, aby se naň podíval; ulice jsou tak blátivy, víno v hospodě tak dobré, až se sejdou

chlapi z ulic, bude tu veselo, venku neveselo. Zajímá-li tě právě pandura seznat, jdi, kde mu zajímavě být, za dne na př. u živého řetězového mostu, v noci ale těžko hledat! Našel jsem kdys, ale pouhou náhodou šťastnou, hned celý párek, totiž dva pandurské samce. Bylo to na silnici do Nové Pešti, vesničky to severně od města na Dunaji ležící, zajímavé svým zimním přístavem pro parníky. Běží tam podél špatné „zemské“ silnice koňská dráha a v úbočí silnice té vryli se panduři jako syslové, vyhrabali si maštal a zabednili prkny. Dávají zde pozor na to, co po silnici jezdí, a vskutku — ihned zpozorovali, že tu jede dobrý Slováček, zastavili ho, vlezli mu na vůz a pobrali pro své koně všechno jeho seno. Fackami mu jenom pohrozili, nedali mu jich, neboť Slováček prásknul do hubených svých kobyl a jel se zaroseným zrakem dál. Pak se dovolávej pandura!

Nikde není tolik a takových katilinárských existencí jako zde. V Benátkách je i největší chudoba ještě poměrně čistotná, v Paříži a Vídni nedovoluje policie těm, kteří mají místo šatů, jak se říká, „knoflík na prsou“, špagát na noze, kalhoty jen o půl druhé nohavici a košili bez rukávů, bez předku, zadku a límce, ani, aby přešli špinavou rue Mouffetard nebo silnicí do cihelen, v Praze vidíš cos podobného jen, když to policajt vede do prádla na obecní „Fišpanku“, v Pešti to květe naze jako netřesk na zdi. Vedle nejvypočtějšího všímání sobě zas cynické nevšímání sobě hříšného zevnějšku, kterému i mnohý člověk zámožný a vzdělaný (to vše zcela bez rozdílu národností) dovoluje, aby vypadal nechutně jak se mu líbí. Elegance tu vybraná, nahota nebo ošumělost má s ní ale rovné právo, jdou vedle sebe bohatou třídou Vácovskou. Slovenský skladač vydělá denně třeba desítku — o pracovní síly tu nouze a pilných domácích vůbec tu není — bundu novou si nekoupí, ale do nákladné vinárny si zajde. Karty květou, jsou zde, kde mnohý má lazaronskou nechuť k práci, mnohému živností. Jak praveno, protivy zrovna vedle sebe, bohatství a chudoba, elegance a lazaronství. Jako bys četl newyorský popis bohatého Broadwaye a chudého vůkolí jeho!

Kdo je podnikavý, přitom obezřetný a pilný, v bujně

vzrůstajícím tom životě pešťském snadno sobě pomůže. Český tovaryš je velmi hledán a placen, český mistr má uvnitř města živý, výnosný závod, český hospodský všude, i v oblíbeném Městském lesíku, výnosné restaurace. V životě tak různě kypícím někdy mnohý dost divnou cestou dochází blahobytu. Jistý hospodský, Šváb, stal se půlmilionářem, že obsluhoval hosty — bos. Když už tak něco měl, napadlo mu koupit sobě boty — ale hostů ubývalo a chytrák honem se zase zul. Jeho soused vyvěsil si firmu „u souseda bosého hospodského“ a daří se mu také. Jiný chlapík, držitel oslů, pomocí jichž rozvážel městem vodu, nabyt tím značného jmění a to celé, nemaje rodiny, věnoval si na kryptu a pomník; na novém pešťském hřbitově zdvihá se pyšný pomník ten, na němž věrný kontrfej nebožtíka vodaře a všech jeho nebožtíků škopků a oslů. Jednou tam přijde ještě pomník onoho improvisátora, který chodí v elegantních hostincích, ale v ošumělém kabátu, od stolu k stolu, všude páchá akrosticha a již prý si pěknou sumičku vyakrostichoval. Je to náš krajan, bývalý sazeč z haaseovské tiskárny; opustil nás v témž roku, „kdy se Kanálská zahrada založila“, a — „jeho pomníkem bude poesie“, povídal. Jiný krajan náš, o něhož je ale škoda, že není doma, známý karikaturista vídeňského „Floh“ a pešťského „Borszem Janko“, na jichž obrazech český podpis „Klíč“ jako by chtěl propagandu šířit, také si v Pešti již zaimprovisoval. Vystoupil v divadle, kreslil karikatury pravou i levou rukou, přímo i zvráceně — je vesel a má se dobře při tom amerikánství. Také svého humanistu Peabodyho už měla Pešť; založil jim městskou nemocnici, pamětní tabule zvěstuje jeho jmeno — Josef Hirsch z Ouval v Čechách.

II

DIVNĚ SE TO MLELO PO LEVÉ I PO PRAVÉ straně „kolena dunajského“! Slovanská sídla, turecká sídla, maďarská a německá sídla — jaký div, že se tu vyvinula zvláštní smíšenina lidu, evropský Yankee, vytáhlý, kostnatý, s tenkým krkem, silným ale vousem.

Sbírký jsou plny římských starožitností, vykopaných zde

onde po širých pláních staré Pannonie, v samém Budíně nalezájí se četně, tamtéž jsou zbytky starých lázní a nedaleko odtud ukáží ti místa, kde stálo římské Aquinium, předchůdce Buda-Pešti. Pešť sama založena od bulharských cihlářů, Pešť neznamená právě nic jiného než „pec“, bulh. „pešč“, což přeložili Němci budínští na druhou stranu co „Ofen“. Tím vytvořili „Ofen und Pest“, krásný nesmysl, skoro tak krásný jako „Faröer-inseln“ nebo docela „Marmora-meer“.

Kolem Pešti semleli se tak as všichni národové evropští i ti asiatské, kterým se kdy do Evropy zachtělo. Stloukli a otloukli Pešť často až do okrnění; někdy zachránil Dunaj alespoň Budín, někdy byl zamrzlý a utvořil most. Když nepřišla válka, přišel požár, nebo obrovská povodeň, která zničila tři čtvrtiny města, nebo ještě obrovštější hladomor, za kterého dle legendy krmili ptáci obyvatelstvo „švábskými zeměmi“, jakž viděti na železné mříži seminářského kostela. Velemocní pánové přicházeli v zlém i dobrém sem na návštěvu: řecký císař Komnenos, srbský Jiří, „milovaný despota náš“, jak mu říkal lid, několikrát turecký sultán, návštěva to naprosto nepříjemná, před níž utíkali, seč nohy byly. Tak utíkali, že když 12. září 1526 Suleiman přibyl, našel v městě jen několik chromých a nemocných — 10 dukátů vystačilo na podělení jich. Co byl Korvín pro město učinil, zničeno návštěvou tou. Podnes putují derviši z Turecka, Malé Asie, ba až z Indie sem ke hrobu svatého Guel Baby (otce růží), aby slavili dny tak slavné. Zkrátka, mlelo a mele se to tu divně, výsledek je — evropský Yankee.

Pešť vzrostla nyní příliš rychle, mrští se sebou sem i tam, vypadá jako mladý obr: balvan ještě nedozralého masa bez určitého, osobního rázu. Prozatím se může říci, že krásných budov Pešť ani nemá. Národní museum v řeckém slohu, akademii v renesančním, a při té dvojici už musíme přestat. Ani pověstnou redutu není lze zvláště vyčíst, je v linii hrubá, v masách příliš těžká. Kostely, vyjma synagogu v slohu mauriském, s fasádou ale bohužel nepravděelně zlomenou, nemají pranic architektonicky zvláštního do sebe; nová spořitelna, která se právě dostavuje, bude jen velmi nákladná, jakož „spořitelny“ všude bývají, k okrasám mnoho nepřidá.

Ještě si to dobře nerozmyslili, chtějí-li být zde orientální nebo západní. Najdeš jedno i druhé. Pařížský divadelní „balkon“ můžeš na př. nalézt také uvnitř maďarského národního divadla, které má ale také parter bez sedadel, zcela zas nepařížský.

Na novém hřbitově pešťském (starý, na němž ležel také proslulý náš houslista Slavík, je zarostlý, stinný a malebný) taktéž lze pozorovati stopy názorů nabytých na Père la Chaise, na hřbitově montmartreském atd. Stlačené masy náhrobků, z nichž volně se odlučují jen pěkné krypty srbské, dětské oddělení s kolébkami, hračkami atd., jakž vše lze viděti v Paříži. Takto ale, jak již praveno, sloh vůbec žádný. Prozatím jedná se o to, aby rychle rozmnožující se obyvatelstvo vůbec bydlo; staví se tedy narychlo, uvnitř města vysoké domy v evropsky činžovní manýře, mimo ně celé rozsáhlé čtvrti samý malý, přízemní domek pro jednu, dvě, nanejvýš tři rodiny, domečků těch nechutných jsou již legie. Dláždění připadá jako příliš krátké kalhoty na těle toho obřete. Ale nahota ta dodává hlavnímu městu alespoň jistý společný ráz s ostatními uherskými městy. Kdož by byl neslyšel o pověstném uherském blátě, proti němuž se kočí ozbrojuje širokým dřevěným mečem — každých sto kroků sleze a vyškrabuje mečem loukotě kola, jež vypadá zalepeno jako mlýnský kámen. Půda je měkká, černá, déšť se hluboko vsákne a venkovské silnice „tvoří“ se co nejprostěji: jede vůz přes pole, za ním jede druhý, chce-li, pak v těchže kolejích vždy ostatní — jak tu cestu vyjedou, tak je, náprava bere bláto s sebou, malí koníci zapadají po prsa, pak se připřáhnou čtyři volí a vytáhnou napřed koně a za nimi vůz. Na náměstí ale není líp než na té polní cestě; když mají děti jít do školy, posadí je otec do necek, připřáhne kobyly, vyšvihne se na ni a do vleče je tam po blátě. Krásná podívaná, když necky se všech stran ke škole se plouží! Sotvy ale rozeženou čilé větry déšť, vysuší půdu a všude je k udušení krásný prach.

Pešť „dělá dojem“ hned v blátě, hned v dusném prachu, vždy dojem uherský. Ale nedostaví-li se něco nepředvídaného, Pešť poroste do nekonečna. Pomůcky má k tomu všechny. Vláška požehnaná, bohaté země učiní pro hlavní město vše,

autonomie bude mít své ovoce. Železnice seběhnou se u Pešti, mohutný, majestátný Dunaj nemůže se co obchodní pomůcka ani dost ocenit. Mimo to je místní poloha Pešti rozkošna, samá pláň po levém břehu řeky. Úrodná půda kolem, na pravém břehu bohaté i zároveň malebné vinice, skoro ve městě samém prameny teplé, prameny minerální atd. atd. — trochu toho bychom mohli sami potřebovat!

III

PO TERSTU JE PEŠŤ NEJOBCHODNĚJŠÍM MĚSTEM v Rakousku. Její terminové trhy na vlnu, len atd. přeplňují veškeré četné hostince cizími obchodníky. Ba může se i směle říci, že Pešť je druhým přístavištěm rakouským, jemuž nebohá, opuštěná Rjeka, ač má moře a překrásný přístav — prázdný, jemuž i Benátky samy, bývalá králová na moři, nyní v pensi, mnoho záviděti musí. A Pešť nemá moře, má jen řeku, Dunaj, který ještě k tomu při trochu tuhé zimě alespoň do levé polovice zamrzá.

Procházka po levém, peštském nábřeží, vlastním to přístavišti, je skoro tak zajímavá jako po molech terstských, škoda že na něm zde slaného vzduchu není, že voda se nevlíká do pěnlivé výše! Nábřeží je velmi pěkně, místy i elegantně upraveno, plno na něm prozatímních skladišť železných kolejí, přihlašovacích kanceláří, dohlížitelských domků atd. Alespoň sto tu stále velkých lodí, parníků a plachtových. Některé parníky, konající dalekou službu mezi Vídní a Galacem, jsou tak velky, že by mohly směle ven do okeánu; ač je řetězový most budapeštský vysoko vypnutý, musí se komín parníků těch přece sehnout při projížděce. Mezi lodmi a nábřežím je věčný shon, pravá chumelice polonahých skladačů a nakladačů — Slovanů právě jako v Tersti.

Nejzajímavější jsou lodě plachetní, obchodní, obyčejně co do zboží svého speciální. Tamhle stojí mohutná loď, jejíž prkenný svršek celý sňali — jak byla loď dlouhá a široká, hluboká a vysoká, skví se nyní na ní v jasné sluneční záři hora žlutých a červených jablek. Kdybys odkryl vedlejší loď, spatřil bys hory zlaté pšenice; uvnitř ji nasypávají do pytlů

a z odvorů lodí valí se stále kotouče pšeničního prachu. Následuje několik lodí, na nichž samý sud s naloženým kyselým zelím, že se člověku při pohledu sliny v ústech sbíhají. Pak zas několik lodí zcela plochých; zde onde je odvor v nich, obstoupený rybáky, kteří s velkým namáháním vytahují síť naplněnou centy nejkrásnějších ryb; jedna loď veze tisíce těch zajatých. A zas několik takových lodí rybářských, jež suší to, čeho nebyly vyprodaly; provaz vedle provazu natažen po lodi a na něm navěšena ryba vedle ryby, že vypadá loď jako ověšena samými indiánskými škalpy. Pak zas loď, na níž a v níž všechno možné „jídlo“ pohromadě; celá venkovská dědina byla si tu loď vypravila společně pro trh pešťský.

Od řetězového mostu, tedy od prostředku města, až na samý konec předměstí Františkova, pořád po vodě, je stálé, celodenní, celoroční tržiště pešťské. Když jsou trhy výroční, zvláště pověstné ty trhy čtvrtletní, rozlije se krám a bouda a hromada prostě na zemi ležícího zboží ulicemi a náměstími od nábřeží přes čtvrtinu celého města. Ale také v každý pátek a úterý, v dny to, ve kteréž pešťské „větší i menší“ hospodyně hlavně kupují, rozbije se tržiště od Dunaje až do vnitřního města, všemi mezitímními ulicemi a náměstími až na náměstí před slavným magistrátem. Zde se v přední řadě rozsednou květinářky, za nimi prodavačky másla v ploché cihly stlačeného, pak mlíkačky, vlastně smetanářky, jichž zboží je tak husté, že se krájet může a dřevěnými lopatickami přendavat musí, pak prodavačky chutné „brynzy“, pak, za rohem, náměstí druhé pokryté samým chlebem, pecny tak velké jak žernovy, pak ulice plná čizmárů s botami, botkami a střevíciemi všech forem, pak náměstí plno stojanů rybářských, na nichž i mocná vyza, velká jako tumák Kvarnérského moře. Pak zas ulice řeznická, nejvíc uzenářská, naplněná vůní ze spoust uzeného masa, šunek, obrovských, již paprikovaných slanin, nabitých bachorů, chutných uzenek „debrecínek“ atd. Jednou za týden přivážejí sami venkované uzeniny do města, mnoho a mnoho for, s nimiž táboří venku v Josefově. Spotřeba nakouřeného vepřového masa je zde v Uhrách ohromná — výtečné „tři ležící svině“ Angličana Morlanda měly by se pustit ven z Eszterházyho galerie a rozšiřovat co vignetty.

Propletem-li se ulicemi těmi ven až na dunajské nábřeží, teprv spatříme obraz co nejpestřejší. Po zemi tu hromady zboží, kolem nichž živé hemžení. Hromada kanafasu vedle hromady pentlí, hromada nádobí železného nebo dřevěného vedle hromady portmoné, zas hromada galanterií a hromada hraček naproti vrchu trakařů, vrchu malé cibulky a jinému vrchu cibule tak velké, že by jediný kus dostačil na celou židovskou večeři. Pak zas řada odevřených pytlů s namletou rudou paprikou — přijde-li dost malý větrík, budou ta kuřata vedle už za živa paprikována! Drůbeže tu tisíce a tisíce kusů, ale žádný křik z ní, je k smrti již umdlena. Lihne se jim to po venkově v hnoji a přivázejí do prodeje městského buď na lodích, buď na vozících. Vozík takový, k nepopsání vetčný, vypadá jako velká posada a má as' deset pater, tak ale mělkých, že i kuře musí stále ležet na břiše. Pak se buď prodávají přímo z vozů, buď vyndají na hromady, při čemž se vždy as' deset sváže za nožky „v kytku“. Překupnice přicházejí, nakupují těch „kytek“ a navěsí je zevně okraje své nůše jako nějakou garnituru; nebohá zvířata visí mrtvě hlavičkami dolů, klátí se a tlukou při každém kroku své nové tryznilky sem a tam, jen někdy některé zatřepetá malomocně křídlem nebo si tichounce zaúpí. Také vejce se dovážejí v tisících kusích na vetčných vozících takových: málo slámy, mnoho vajec, vetčný vůz a vždy rychlá jízda uherského vozky — nekape to z vozů, ale teče!

V neděli časně zrána pokryje se ale celé to prostranství podunajské jen zbožím jedním, obrovskými těmi chlebovými pecny. Přichází slovenský dělník z Pešti a vůkolí a odnese sobě a rodině odtud na zádech bídne potravu na celý týden. Do deváté je po všem, chudá bunda bílá zmizí a zašustí hedvábný šat procházejících se dam.

IV

„MAGYAR!“ VYSLOV TO SLOVO MĚKCE, ABY SE v něm chvěla růže, píseň slavičí i toužná láska Petöfiho — vyslov je zároveň mohutně, aby hřměla z něho síla vítězího hrdiny a duněla smrtná hotovost „Szózatú“ — vyslov je pře-

devším tak, aby trvalo nějakou mravní čtvrt hodinu, ve které bleskem myšlenky můžeš se rozpomenout na vše, co stojí ve světě za řeč, a pak jsi vyslovil „Magyar“ skoro tak pyšně jak Maďar sám, ale ještě ne docela tak. Maďar cítí sice, že ještě není pánem světa, ale nepochybuje ani dost málo, že jím velmi brzy bude. On nepočítá, „kolik je nás?“, musil by ustrnout; ale rozhlídne se kolem a praví: „Ti všichni budou naši!“ Jakož si z poetického slovenského „Tátošíka“, z živoucího toho Pegasa slovenských národních písní, učinil maďarského „Táltose“, který ho hřbetem a perutí svou nese říší nejmělejších nadějí, takž myslí již, že také Slovák samého předsedal na Maďara a po něm že předsedlá národy jiné. Dej nám pánbůh podobnou pýchu a důvěru!

Aby to ty červíky lidské tak nebolelo, začal Maďar s maďarisováním boha samého. „Isten“ je, jak známo, bohem zcela maďarským, který nemá nikoho jiného na starosti než syny maďarského národa. Boha otce maluje malíř sice s plným vousem jako u nás, ale plný vous je — „uherský vous“, jako šnůrovaný kroj slovanský je „uherský národní kroj“. Bůh syn však musí sobě od řezbářů již nechat líbit, že na krucifixech ze zbožného nadšení maďarského upraví se mu krásné kníry. Viděl jsem kamenný reliéf na jednom domě a byl jsem v prvním okamžiku přesvědčen, že se tu znázorňuje, jak jedou tři husaři na exekuci; zatím to byli bibličtí tři králové a jeli do Betléma. Chce-li sv. Martin činit v Uhrách dobrodiní, musí místo pláště rozdělovat dolman — viz ošňurovaného Donnerova sv. Martina v Břetislavi. Chce-li Gambrinus s hospodské stěny usmívat se na pivní sklenici, musí to činit v čamaře a přilehacích spodcích — ale Gambrinus není ani svatý a vy ostatní nejste ani králové Gambrinové — ticho a do šnůr! — Snad je cizinci na tom ledacos směšno — ale dej pánbůh nám Čechům trochu víc takové směšnosti!

Maďar je ve všem tom důsledný. Domek selský na vesnici je celý ošněrován arabeskami a vypadá, jako by byl právě slezl s koně. Kočí a lokaj v městě jsou v národním kroji, portýr před palácem má kalpak na hlavě, konduktor na železnici šnůru na kabátě a maďarštinu v ústech. Kamkoliv se v Pešti ohlídněš, všude se skví znak zemský a vlají

zemské barvy. Černožlutý prapor vlaje jak známo jen v Budíně a to jen tehdy, když král zde v hradě mešká. Nápis „c. kr.“ nenajde se již nikde jinde než na obchodech tabákových. Historii své a úctě k velkým svým mužům učí na všech náměstích a ulicích. Jdi trochu po Dunaji a čti nápisy ústících sem ulic, čteš: Báthory, Gejza, Attila, Arpád, Széchényi, Béla, Zrinyi atd. Přejdi řetězovým mostem a vidíš hned za ním „divadlo pro lid“, v němž se hraje tamějšímu š v á b s k é m u obyvatelstvu — v jazyku maďarském, v němž dovede být Maďar velmi zdvořilý, „jenže o tom neví“, jakž mně Maďar jistý sám fraseologii svou národní vylíčil. V Pešti stojí sice posud divadlo německé, ale má se co nejdřív zbořit, „aby náměstí získalo“ — zadávejte si pak o staveniště jiné! Pak bude jen divadlo maďarské, jehož opera není sice tak dobrá jako česká, jež ale demonstrovati může každému zvučnost maďarského jazyka, který nemá tolik vystupňovaných „e“ a „i“ jako jiné jazyky evropské a četnými širokými zvučkami k zpěvu se dobře hodí. — Vejdi do maďarského oddílu některé obrazárny, slovanská jména najdeš brevi manu vřaděna mezi jména maďarská. Ale také zde, jako všude, se podivíš, jak rychle dovedli se povznést Maďaři na národ kulturní, jak rychle, s jakou bezpříkladnou skoro obětavostí dovedli si udělat svou „dobu novou“! Hrabě František Széchényi, otec velkého Štěpána Széchényiho, vzpomene sobě velkolepou sebrat knihovnu a darovat ji národu. Knížata Grassalkovičové, hrabě Szapáry přispějí, arcibiskup jagerský, básník Pyrker, daruje bohatou sbírku obrazů, šlechta dá peníze, hrabě Antonín Batthyány staveniště — a národ má velkolepé museum národní. Velký Štěpán Széchényi věnuje na akademii roční svůj důchod 60.000 tisíců zlatých, hrabě Josef Teleki velkolepou svou knihovnu, kníže Eszterházy přenechá krásné své sbírky obrazné, bohatí i chudí dají peníze na budovu — a národ má krásnou akademii národní. Šlechta dá peníze — a národ má velké divadlo národní. Zcela jako u nás!

Ostatní národové zde — —. Na řetězovém mostě jsou čtyři obrovští lvi z kamene, sochař Maršalko je tam postavil. Lvi ti mají mocně otevřené tlamy, ale tlamy ty jsou prázdné,

sochař zapomněl jim dát jazyk. Rozumíme? Slovenský národ v Pešti zaniká, hledáš-li stopy života, vidíš, jak zde síla ještě oči klopí, skoro jen dělníka slyšíš na ulici jazykem svým mluvit, elegantnějších lidí velmi málo. Slovenky prý zde rodiny své nemaďarčí, zato ale němčejí — venku, v slovenském kraji, je prý líp a „pod slovenskú zástavú pekne jich pribývá“. Před Srbem mají Maďaři již větší rešpekt, je dobrý obchodník, má mnoho peněz, obchodní firma jeho i jazykově konkuruje s firmou maďarskou. Rumun je zarputilý odpůrce Maďara, na národnost svou vždy a všude okázale hrdý — ergo také rešpekt. A Němec? I drzý Vídeňák zde zkrotne, a zpívá-li vídeňská kupletní společnost o „krejčovském tovaryši a maďarském loupežníku Juhászu“, je ten přihloupilý tovaryšek — Němec a loupežník Juhász zvěstuje nakonec sám morálku, že „Maďar, i když je loupežníkem, je pořád ještě hodnějším člověkem než všichni Nemaďaři dohromady“. Němec domácí je ale hotové máslo. Byl jsem přítomen jedné schůzi voličské v Pešti. Mezi přítomnými bylo z okrsku tak devadesát procent Němců. Řečník za řečníkem vystupoval a všichni mluvili maďarsky. Konečně se jim jednalo o to, aby trpěliví posluchači přec také zvěděli a porozuměli, kam že sobě smějí chodit pro instrukce. I vystoupil ještě řečník poslední a jal se po německu omlouvat, že chce také několik slov po německu tento. Přítomná špetka Maďarů — ač byli-li — začli strašný rámus, konečně jeden z nich vykřikne přec „haljuk!“ a Němci spustí: „Jojó! Worum sollt' m'r nicht gerecht sein, m'r erlaub'n's ihm, dass er auch a paar worte deutsch redt! Sprech'n's nur!“ — Maďaři se ani nekousli do pysků.

Češi hojně v Pešti žijící jsou uvědomělí. Když čeští hudebníci hrají ve veřejné místnosti národní naše písně, zní „výborně“ náhle se všech stran. Dělník z továrny zpívá všude své „Hej Slované!“, český volič — je jich zde dost — metá pyšně své „ať žije!“ mezi hlučící „éljen“, čeští vzdělanci mají časopisy domácí ve mnohých kavárnách a hostincích a scházejí se dvakrát týdně k srdečné zábavě. Je to už nová generace naše a ta se více neodrodí.

Doma ale musíme pracovat již pro generaci ještě novější.

Je toho ještě dost co dělat, ve mnohém pokračujem přec ještě pomalu. Když jsem jel před dvaceti lety po prvé po železnici, slyšel jsem konduktora volat: „Bodeprat — ajne minutn!“ a myslil jsem tenkrát, že to tak musí být; nyní jsem zase slyšel: „Bodeprat — ajne minutn“ a myslím si — —. Ano, abych nezapomněl — až budem někde malovat národní fresky! Viděl jsem v redutním sále peštském fresku, jak král Matyáš na sedání přemohl českého rytíře Holubára. O malovanou odpověď českou nebude přec žádná nouze — vždyť naši předkové tolik jich zmalovali!